

RESPUBLIKA ILMYIY-USLUBIY JURNALI

MAGISTRLAR

+998 97 277 78 01

WWW.REANDPUB.UZ

INFO@REANDPUB.UZ

R.A.P

CYBERLENINKA

BASE

OpenAIRE

Google Scholar

MAGISTRLAR

ILMIY-USLUBIY JURNALI

BARCHA SOHALAR BO'YICHA

2-SON, 1-JILD NOYABR 2022 1-QISM

EDITOR IN CHIEF

ABDURAHMONOV ABDUSHOKIR ABDUKARIMOVICH

PREPARING FOR PUBLISHING

HAKIMOVA AZIZA XAYDARALIYEVNA

BOSH MUHARRIR

ABDURAHMONOV ABDUSHOKIR ABDUKARIMOVICH

NASHRGA TAYYORLOVCHI

HAKIMOVA AZIZA XAYDARALIYEVNA

TAHRIR KENGASH A'ZOLARI

ABIDOV IBROXIMJON

Namangan muxandislik-texnologiya instituti Kimyo kafedrasi dotsenti

SHODMONKULOV ZOXIR ABDURAXIMOVICH

Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat institutining «Mashinashunoslik va servis xizmati» kafedrasi katta o'qituvchisi

SHARIPOVA SAODAT TURSUNBAEVNA

Toshkent farmatsevtika institutining «Dori vositalarining sanoat texnologiyasi» kafedrasi dotsent v/b

RAXIMOVA OYGUL RAXIM QIZI

Toshkent farmatsevtika institutining «Dori vositalarining sanoat texnologiyasi» kafedrasi dotsenti

RADJABOV NASIR NASIMOVICH

O'R Jamoat xavfsizligi universiteti Tillarni o'rganish kafedrasi professori

AXMEDOV OYBEK SAPORBAEVICH

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti ingliz tilini o'qitish metodikasi kafedrasi professori, filologiya fanlari doktori

XODJAYEVA NODIRAXON ABDURASHIDOVNA

SamDU, Iqtisodiet fakulteti, iqtisodiy nazariya kafedrasida dotsent

ABDUVALITOV NURJAN BURANOVICH

«Qozoq tili va adabiyoti» kafedrasida katta o'qituvchi

ABDUVALITOV YERGASH BURANEVICH

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti qozoq tili va adabiyoti kafedrasi mudiri

KOSHANOVA BIBIGUL TURGANBAEVNA

Toshkent kimyo-texnologiya instituti noorganik moddalar kimyoviy texnologiyasi kafedrasi katta o'qituvchisi

ILHOMOV ZIYOVUTDIN ADXAMOVICH

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti Tarix fanlari nomzodi (dotsent)

MULLAEV DILSHOD AXMATOVICH

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti Biologiya kafedrasi dotsent v.b

AZIMOV IBRAGIMJON TOSHPULATOVICH

Toshkent davlat pedagogika universiteti «Biologiya» kafedrasi mudiri

SAIDOVA MARHABO HABIBULLO QIZI

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasi katta o'qituvchisi

Maktabda kimyo fanin muammoli-integrativ o`qitish usullari

Aytoreev Abdiganiy Isaqbayevich- Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti
kimyo o`qitish metodikasi kafedrası stajyori

Abdiganiy_aytoreev2126@mail.ru

Begmuratova Erkinay Kurbanbaevna - Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika
instituti

kimyo ta`lim yo`nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya: maqolada 7-sinflarda kimyo o'qitish metodikasi bo'yicha amaliy masalalari I.Askarov, K.Gafurov, D.Azamatova, Sh.Ganieva darsliklari asosida oquv jarayonini takomillashtirishga xizmat qiladi. **Kimyo darslarida muammoli-integratsion ta'limni amalga oshirishga katta e'tibor qaratilib, bu esa o'quvchilarda umumlashtirilgan fan va fanlararo bilim va ko'nikmalarni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Aniq misollarda o'quvchilarda mustahkam bilim, ko'nikma va fanga qiziqishni shakllantirish imkoniyatlari ochib berilgan.**

Kalit sozlar: muammoli-integrativ ta'lim, neytrallanish reaksiyasi, izotoplar.

Zamonaviy maktabning asosiy vazifalari har birining qobiliyatini ochib berishdan iborat oquvchilarni vatanparvar, oliyjanob, sog`lom rivojlangan munosib, yuqori texnologiyali, raqobatbardosh dunyoda hayotga tayyor shaxsni tarbiyalashdan iborat. Maktab ta'limi shunday tuzilishi kerakki, oquvchilar mustaqil ravishda o'z oldiga jiddiy maqsadlar qo'yishlari va ularga erishishlari, turli hayotiy vaziyatlarga mohirlik bilan javob berishlari zarur. Maktab kimyo ta'limini takomillashtirish yo'nalishlaridan biri uning mazmunining integratsiyaligini oshirish va uni mustahkamlash har bir o'quvchining shaxsiyatiga rivojlanish ta'siri bilan bog'liq. Maktablarda elektron ta'lim joriy etilganiga, darslarda AKTdan foydalanishga qaramasdan, kimyo bo'yicha bilimlar bazasi aniq 7-sinflarda tashkil etilganligini, kimyo fanini o'rganishda asosiy o'rinni maktab o'quvchilari egallashini unutmaslik kerak.

Ushbu yo'nalishning dolzarbligi, bir tomondan, ta'limni insonparvarlashtirish jarayonining faollashuvi bilan belgilanadigan bo'lsa, ikkinchi tomondan, fan, texnika

va ishlab chiqarish rivojlanishining integral xususiyati bilan belgilanadi. Dunyodagi shaxsning o'rni va roli haqida tizimli va funksional bilimga, ijodiy, tizimli fikrlash tarziga ega bo'lgan umumiy bilimlarga ega zamonaviy jamiyat rivojlantiradi. Bularning barchasi, umuman olganda, fan sohasida oquvchilar faoliyatini tashkil etish va boshqarishda yangi, innovatsion yondashuvlarni izlash, o'rganish zarurligini belgilab beradi. Tajribaning istiqboli shundan iboratki, maktab tabiatshunoslik siklidagi fanlarni integratsiyalashuviga bo'lgan ehtiyoj ortib borayotgan sharoitda "inson-tabiat-jamiyat" tizimini turli tomonlardan, o'zaro bog'liqlikda o'rganishni ta'minlaydi. Shunday qilib, maktab kimyo ta'limi mazmunining integrativligi jamiyatning chuqur ma'lumotli odamlarga bo'lgan talablari va bilim darajasi o'rtasidagi ziddiyatni hal qilishga qaratilgan.

Darsda muammoli-integrativ ta'lim usullaridan foydalangan holda, o'quvchilarning ijodiy faolligini, mustaqil fikirlashini, rivojlantirishda katta ahamiyatga ega. Maktabda kimyoni o'qitish maktab o'quvchilarining kimyo fanining asosiy asoslarini chuqur tushunish va shakllantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Ijodiy muammo-izlanish faoliyati ko'nikma va tajribasiga ega bo'ladilar. Bunga erishish uchun kimyo bo'yicha yangi o'quv-uslubiy to'plam mualliflari M.I.Maxmudova, M.A.Shatalova faqat muammoli ta'lim sharoitida mumkin bo'lgan, pedagogika fanida va amaliyotida rivojlantiruvchi ta'limning yadrosi sifatida e'tirof etilgan, o'z mohiyatiga ko'ra insonparvarlik va shaxsga yo'naltirilgan. Muammoli o'qitish deganda o'qituvchi rahbarligida muammoli vaziyatlarni yaratish va ularni hal qilish bo'yicha o'quvchilarning faol mustaqil faoliyatini o'z ichiga olgan o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish tushuniladi, buning natijasida fan bilimlarini ijodiy o'zlashtirish ko'nikmalar va aqliy qobiliyatlarni rivojlantirish kerak.

Muammoli ta'limning asosiy maqsadi "o'quvchini fikrlashga o'rgatish" hisoblanadi. Ushbu turdagi o'qitish doirasida ilmiy ma'lumotlarni o'zlashtirish uning katta harakatchanligini ta'minlaydi va bu shakldan ko'proq printsiplial jihatdan yangi materialni o'zlashtirishning dastlabki bosqichlarida qo'llaniladi. Muammoli yondashuv muammoli vaziyatni yaratish, muammoni tushunish, uni hal qilishga

qaratilgan faoliyat va ma'lum bilimlarni o'z ichiga oladi. Ma'lumki, "o'quv muammosi", "muammoli vaziyat" zamonaviy muammoli ta'lim nazariyasining asosiy tushunchalari hisoblanadi. Siz muammoli vaziyatlarni yaratishingiz va ularni turli usullardan foydalangan holda, vizual va texnik o'qitish vositalaridan yordamida, shuningdek kimyoviy tajriba yordamida hal qilishingiz mumkin. Masalan, ko'rgazmali va laboratoriya tajribalarini o'rnatishda, eksperimental masalalarni yechishda. O'quvchilarga muammolarni yechish usullarini o'rgatish uchun 7-sinfdan boshlab o'rgatish to'g'ri hisoblanadi. Buning uchun avvalo muammoli topshiriqni quyamiz va uni hal qilish yo'llarini ko'rsatamiz, so'ngra o'qituvchi rahbarligida muammoli vaziyatlar tahlil qilinadi. O'quvchilar bilim to'plashi bilan bolalar hamma narsa bilan ta'minlanadi.

Masalan, "Neytrallanish reaksiyasi" (7-sinf) darsida kichik eksperimental topshiriq: "Yorliqsiz ikkita probirkada moddalar mavjud: suv va ishqor. Qaysi probirkada ishqor borligini aniqlang? Men talabalarga savol beraman: "Probirkani to'kib tashlashdan va yuvishdan oldin uning tarkibi bilan nima qilish kerak?". Probirkani gidroksid bilan olib tashlaymiz va yangi materialni o'rganib chiqqandan so'ng, o'quvchilarga nafaqat oldindan berilgan savolga javob berishni, balki ushbu kichik tajribani ham ko'rsatishni taklif qilamiz. O'quvchilar bu vazifani muvaffaqiyatli bajaradilar.

"Izotoplar" (7-sinf) mavzusini o'rganayotganda, o'quvchilar bilimni yangilash bosqichida bir nechta kimyoviy elementlarning yadrosining tarkibini aniqlashni taklif qilamiz va oxirgisini Cl deb nomlaymiz. Savol tug'iladi: "Nima uchun nisbiy atomlar davriy sistemadagi elementlarning massalari kasr sonlar bilan ifodalanadi? So'nggi yillarda muammoli ta'lim mamlakatimiz ta'limini rivojlantirishning yetakchi tamoyillari va yo'nalishlarini, xususan, unda jadal rivojlanayotgan integratsiya jarayonlari natijalarini o'z ichiga oladi va samarali amalga oshirmoqda.

Ularning fan metodologiyasi darajasidagi sintezi fan va o'quv amaliyotida kimyoni muammoli-integratsion o'qitishning yangi yo'nalishining paydo bo'lishini belgilab beradi va ularning eng muhim xususiyatlarini o'rgatadi:

- kimyoning fizika, biologiya, geografiya, ekologiya – tabiiy ob’ektlar va jarayonlarni o’rganuvchi fanlar bilan uzviy bog’liqligi;
- maktab o’quvchilari balog’at yoshida duch keladigan insoniyatning global muammolarining integral, murakkab tabiatiga uchrashi mumkin, shuning uchun kimyoni o’rganishda ular o’quv muammolarini kompleks (mavzu ichidagi, fanlararo, kompleks) qo’llash asosida hal qilish tajribasiga ega bo’lishlari kerak;
- kimyo o’qitish jarayonida maktab o’quvchilarini muammoli-qidiruv faoliyatiga jalb qilishning etakchi vositasi sifatida fanlararo aloqalarga asoslangan ijodiy faoliyatning eng yuqori rivojlanish darajasi bo’lgan bilish jarayonida integratsiya rolining ortishi;
- muammoli tabiat yuzaga keladigan fan taraqqiyotining mantiqiy va qonuniyatlari integratsiya va muammoli integratsiya.

Muammoli ta’limni keng integral asosda qurish maktab o’quvchilari tomonidan materialni o’zlashtirish uchun o’qish vaqtini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin. So’nggi paytlarda bu tufayli ayniqsa maktabda kimyo fanini o’rganishga ajratilgan o’quv soatlari soni pasayishi malum malum boldi. Muammoli-integratsion ta’lim sharoitida dastur materialini o’zlashtirish maktab o’quvchilari tomonidan o’zaro bog’liq bo’lgan integrativ ta’lim muammolarini qo’yish va hal qilish jarayonida amalga oshiriladi. Darsda maktab o’quvchilari har qanday alohida ma’lumotni o’zlashtiribgina qolmay, balki o’zaro bog’liq bo’lgan birliklar majmuasini oladilar, bu o’qituvchiga dastur materialini ixcham tarzda tashkil etilgan informatsion sig’imli bloklarga shakllantirish tabiatshunoslikning fundamental tushunchalari, qonunlari va nazariyalarini imkonini beradi. Bu o’quvchilarda umumlashtirilgan fan va fanlararo bilim va ko’nikmalarni shakllantirishga yordam beradi, ta’lim va shaxsni tarbiyalash rivojlanish muammolarini samaraliroq hal qilish imkonini beradi. Demak, muammoli-integratsion ta’lim birgalikdagi izlanish faoliyati sifatida quriladi, bunda o’quvchi o’qituvchi bilan birgalikda o’quv muammolarini yechish orqali o’zi o’rganayotgan fan sirlarini idrok etadi, o’qituvchi esa bu o’quv jarayonini boshqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. I.Askarov, K.Gafurov, D.Azamatova, Sh.Ganieva Ximiya 7-sinf/ Toshkent 2022y–176 v.
2. Interfaol ta`lim strategiyalarini loyihalash va amalga oshirishda qo`llaniluvchi didaktik usul va vositalar. Ilmiy-ulubiy ishlanma. Tuzuvchi: ped.f.n., dots. SH. Abdurahmonov. – Namangan, NamMPI nashri, 2012.
3. Tolipova J.O.. Ta`lim-tarbiya jarayonida hamkorlikda o`qitish texno-logiyasidan foydalanish. – Ta`lim texnologiyalari, №1, 2013.

ЯЗЫК - КАК ОНТОЛОГИЧЕСКИ ВЕРНАЯ КАРТИНА БЫТИЯ В ФИЛОСОФИИ РАННЕГО ВИТГЕНШТЕЙНА

Мустафаев Алимардон Алижонович,
Магистр 1-курс факультета Социальных наук
Кафедры «Философии и логики» НУУз

Аннотация

Настоящая статья посвящена исследованию онтологических взглядов Витгенштейна, изложенных «Логико-философском трактате». Рассматривается проблема онтологического статуса языка и его взаимосвязи с миром. Основной тезис: «мир – это совокупность фактов, а не вещей», что указывает на глубокую антиметафизичность его изложения.

Ключевые слова: язык, объект, факт, вещь, атомарный факт, мир, метафизика, утверждение, высказывание, пропозиция, логический, реальность, истина, ложь, мысль.

XX век ознаменован грандиозными тектоническими сдвигами во всех сферах человеческого бытия. Век мировых войн и грандиозных открытий, эпохальных событий и свершений. Не обошел взором этот век и нашу старушку философию, которая некогда считалась царицей и покровительницей всех наук. Все эти изменения во многом сопровождаются, со одной стороны бурным техническим и научным развитием, но с другой – всеобщим культурным и идеологическим кризисом, охватившим Западный мир. Наступает эпоха переоценки всех ценностей, ревизия и пересмотр научных открытий и методов, утрата смысловых ориентиров и их тотальное забвение. В сию динамически и самобытно развивающуюся пору является на свет один из ярчайших умов 20-го столетия Людвиг Витгенштейн, оказавший внушительную контрибуцию в философию и лингвистику.

Родился философ в семье богатого сталелитейного магната Карла Витгенштейна, в культурной столице Европы - городе Вена. Рос будущий философ

среди венской интеллектуальной элиты. В 1908 году начинает учебу в Манчестерском Институте, в котором изучает физику и авиацию. Его интерес в области оснований математики рождает тягу к философии. В поисках ответов на философские вопросы Витгенштейн обращается к Готлобу Фреге, но философ математики направляет его к Бертррану Расселу в Кембридж. Под влиянием взглядов Рассела Людвиг пишет свой *opus magnum* - Логико-философский трактат, который он дописывал, находясь в плену во время Первой Мировой войны. Важно отметить, что до написания «Трактата» Витгенштейн не был знаком с трудами более ранних философов, как, например, Аристотель, Декарт или Кант, поэтому ему приходится самостоятельно доходить до идей, которые могли быть изложены его предшественниками. Это позволило иметь несколько нестандартный и нетрадиционный подход для решения философских проблем. В ЛФТ, по мнению автора, решены все существовавшие до ныне проблемы философии. В последствии, Людвиг откажется от идей, изложенных в «трактате», и выдвинет концепцию «языковых игр» в работе «Философские исследования», опубликованной уже посмертно.

Логико-философский трактат имеет весьма самобытную структуру изложения в виде иерархичного содержания, в котором одно суждение следует из другого. Всего - 7 основных суждений, из которых в пронумерованном порядке следуют логически связанные суждения, являясь своего рода комментарием к исходному положению. Первые пять основных суждений имеют глубоко антиметафизическую направленность. Например, суждение «мир есть совокупность фактов, а не вещей».¹ Фактом является отношение вещей между собой, своего рода положением дел между ними (вещами), иными словами, факты – это комбинации объектов. Для пущего контраста, сопоставив модель Рассела, согласно которой мир состоит из объектов и их универсальных свойств (*property*), понятно, что Витгенштейн отказывается от понятия «свойство» и прочих категорий, утвердив лишь объектно-объектные отношения, как пример, взять утверждение «Черный кот сидит на диване». Объект

---

¹ Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. -М: Изд-во АСТ, 2022. -С.10.

черный кот и диван связаны друг с другом: кот в данном случае использует диван. В языке «Черный кот сидит на диване» - предложение, тогда как в мире – факт.

В посылке также утверждается, что мир не является некоей реальностью, в котором существуют атомарные объекты вне зависимости друг от друга. Согласно Витгенштейну, базовый элемент нашей речи – предложение. Само по себе понятие или вещь нельзя охарактеризовать по содержанию, лишь в отношении с другим понятием Мир же представлен в виде суждений, которые имеют критерий истинности. Нельзя просто указывать на наличие объекта, – объект может существовать только во взаимоотношении с другим объектом, тем самым образуя высказывание. В современной философии языка этот тезис принято называть: «семантический приоритет пропозиционального», то есть пропозиция первична по отношению к терминам, высказывание имеет большее значение нежели его элементы и составные части. Такой подход переносится Витгенштейном на мир в целом. Язык состоит из утверждений, а не понятий, по аналогии и мир состоит из фактов, а не из единичных вещей, Атомарный факт является базовой единицей мира, равно как и базовой единицей языка является утверждение. Например, по Витгенштейну, стул не может просто существовать, как стул: он должен быть в отношении с чем-то, например, «это - деревянный стул» или «на стуле сидит Иван». Данные высказывания могут обладать критериями истинности, то есть мы можем верифицировать эмпирически, деревянный ли данный стул или действительно ли на стуле сидит Иван. Человек не имеет непосредственную связи с миром, - эта связь опосредована языком, который и открывает для нас мир. Это подводит нас к посылке о том, что границы нашего языка детерминируют границы мира, и структура мира повторяет структуру языка. Как пример отношения языка и мира Витгенштейн приводит метафору отношения музыки, издаваемой из граммофона и нот, записанных в письменной форме. В физической реальности нет тождества между звуком, издаваемым из граммофона и нотами, но существует между ними логическая связь, которая позволяет определенным нотам являться определенными звуками. Ноты предстают в виде знаковой системы, которые интерпретируют звуковые волны на лист бумаги. В подобном отношении существуют язык и мир. Таким образом элементами, мира

являются факты, которые могут быть проверены опытом, но как же быть с нормативными утверждениями, суждениями из раздела этики, эстетики. или философии. Ведь утверждение «Мусорить на улице плохо» или «цветок красивый» имеют под собой лишь субъективно-оценочные критерии, которые не могут пройти проверку опытом. Витгенштейн решает эту проблему выражением «То, о чем нельзя говорить, следует обойти молчанием»² Все нормативные, этические, эстетические высказывания не относятся к «Миру фактов», посему мы ничего не можем сказать о них, а значит должны обойти стороной. Философские проблемы – суть не являются проблемами, потому что наш обыденный язык предназначен не для философии. Он может лишь структурировать и воспроизводить мир фактов, тогда как в философия не имеет дело с фактами из лона эмпирики. Такой взгляд сродни кантовскому видению проблемы метафизики. Иммануил Кант полагал, что философия является подспорьем диалектических баталий лишь потому, что она находится за пределами человеческого опыта и не может быть постигнута эмпирически. Так и для Витгенштейна философия – является некоторой «вещью в себе» - ноуменальным бытием, и все человеческие попытки философствования оборачиваются лишь эзотерическими и непонятными спекуляциями, не имеющими ничего общего с реальным положением фактов в природе. Парадоксальность Логико-философского трактата в том, что он критичен даже по отношению к самому себе. Витгенштейн мастерски ведет читателя через тернии текста, но в конце оказывается, что все это было бессмысленно, если придерживаться последнего принципа его трактата: должно молчать о том, о чем говорить нельзя точно, о том, что не имеет образа в мире и не может быть отражено в языке.

Говоря метафорически, можно утверждать, что «Трактат» является своего рода терапевтической гештальт-психологией: лишь философствуя, автор выходит из «порочного круга» философии и доказывает ее несостоятельность, объявляя ее бессмыслицей и неправильным использованием языка. Однако, принято считать, что Витгенштейн всё же, признавал, что невыразимые на языке метафизические и

---

² Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. -М: Изд-во АСТ, 2022. -С.129.

этические константы, хотя и не имеют онтологической субстанциональной базы, всё же важнее для жизни, чем то, что может быть выражено на языке.

Использованная литература:

1. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. -М: Изд-во АСТ, 2022. -С.129.
2. Wittgenstein Ludwig: The Duty of Genius 2012.
3. <https://plato.stanford.edu/entries/wittgenstein/>

O'zbekiston va Koreya Respublikasi ta'lim sohasidagi hamkorlik

Abdullayeva Zarnigor Xusanovna

1.O'zbekiston Milliy Universiteti Tarix – yo'nalishlar va faoliyat turi yo'nalishi
magistratura 2 – bosqich talabasi.

Ilmiy rahbar PhD B.Xaynazarov

Abdullayevazarnigor77@gmail.com +998974409414

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola Janubiy Koreya hamda O'zbekistonning mustaqillik yillaridan boshlab ta'lim sohasida olib borilgan hamkorlik natijalari haqida. Bilamizki, Janubiy Koreya O'zbekistonning eng yirik sarmoyaviy sheriklaridan biridir. Shu kungacha Janubiy Koreya va O'zbekiston o'rtasida iqtisodiy, ijtimoiy, fan madaniyat, ta'lim va boshqa sohalarda ko'plab shartnomalar imzolangan. Ayniqsa ta'lim sohasida Janubiy Koreyaning O'zbekistondagi ta'lim sohasini rivojlanishida o'rni beqiyos desak bo'ladi. Jumladan, 1992-yildan Toshkentda Koreya ta'lim markazi faoliyat ko'rsatmoqda. O'zbekiston davlati jahon tillari universiteti va Samarqand davlat chet tillar institutida Koreys tili va madaniyati markazlari, Toshkent axborot texnologiyalari universitetida Axborot texnologiyalari markazi ochilgan. Toshkent davlat sharqshunoslik universitetida Koreyashunoslik fakulteti mavjud, u yerda malakali kadrlar yetishtirish bo'yicha katta ishlar va loyihalar qilinmoqda. Kasbga yo'naltirilgan o'quv va uslubiy majmuallar yaratilmoqda. Universitetning talabalari Koreyaning nufuzli universitetlarida grantlar asosida tahsil olmoqdalar. Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti malakaliy o'qituvchilari Koreya Respublikasida malakalarini oshirib kelishmoqda.

Kalit so'zlar: O'zbekiston, Janubiy Koreya, strategik hamkorlik, Puchon, Ajou, Inha universitetlari, KOICA

Toshkentda "O'zbekiston Koreya" kasbga tayyorlash markazini ochish loyihasi ta'lim sohasidagi hamkorlikning yana bir muvaffaqiyati bo'ldi. U yerda har yili 360 nafar yigit-qiz kompyuter yig'ish, grafika, elektrotexnika, qishloq xo'jaligi texnikasini

ta'mirlash, avtomobillarga xizmat ko'rsatish sohalari bo'yicha tahsil oladi. Toshkent shahrida Koreya Respublikasi bilan hamkorlikda O'zbekistondagi birinchi ilmiy-texnik adabiyotlar elektron kutubxonasi ishga tushirilgan. Ilmiy-texnik adabiyotlar elektron kutubxonasi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yil 20-iyundagi "Respublika aholisini axborot kutubxona bilan ta'minlashni tashkil etish to'g'risida"gi va 2008-yil 26-avgustdagi "Koreya hukumati grantini jalb qilgan holda ilmiy-texnik adabiyotlar elektron kutubxonasini yaratish to'g'risida"gi qarorlari, O'zbekiston aloqa va axborotlashtirish agentligining 2008-yil 5-sentyabrdagi 259-buyrug'iga muvofiq axborot-kutubxonachilik sohasidagi islohotlarni yanada chuqurlashtirish hamda O'zbekiston–Koreya hamkorligini amalga oshirish maqsadida ikkala Hukumat Kelishuviga asoslangan holda Toshkentdagi "Bilim" axborot-kutubxona markazi negizida Janubiy Koreya granti asosida va Koreya xalqaro hamkorlik agentligi(KOICA)ning bevosita yordamida yaratildi. Loyihani 2008–2009-yillar mobaynida O'zAAning Respublika axborot kutubxona markazi va koreyalik mutaxassislar birgalikda amalga oshirishdi³. Elektron kutubxona binosini to'la ta'mirlash va bezash ishlarini O'zbekiston aloqa va axborotlashtirish agentligi, kutubxonani kompyuter texnikasi, mebel, jihozlar bilan ta'minlash va o'rnatish ishlarini koreyalikliklar bajarishdi. Elektron kutubxona mutaxassislari Koreya Respublikasida elektron kutubxonadagi ta'minotni texnik va boshqarish jihatdan olib borish, elektron resurslarni shakllantirish kabi yo'nalishlarda o'z malakalarini oshirib keldilar. Oliy ta'limning bakalavr va magistr tayyorlash bosqichlari uchun kasbiy ta'lim dasturi mazmunining uzluksizligi va uzviyligi, ta'lim sifatining mexanizmi va asosi – Davlat Ta'lim Standartlari yaratildi va ta'lim tizimiga joriy qilindi.

Oliy ta'lim tizimining barqaror rivojlanishi va faoliyat ko'rsatishining kafolatlarini talab qilinayotgan ta'lim sifati va darajasini ta'minlovchi informatsion va moddiy texnik baza yangi bosqichga ko'tarildi, o'qitishning yangi avlod vositalarini yaratish yo'nalishida bir qator ishlar amalga oshirildi. Oliy ta'lim tizimiga xorijiy investitsiyalar kirib keldi, xalqaro aloqalar kengaydi va mustahkamlandi. Bularning barchasi oliy ta'lim tizimi muassasalarini

³ <https://www.review.uz> 23.08.2021

yuqori malakali kadrlar bilan ta'minlash butunlay yangi talablar asosida amalga oshirilishi va pedagogik faoliyatning ijtimoiy maqomi va nufuzini yuksaltirishiga ijobiy ta'sir o'tkazishini maqsad qilib qo'ygan.

Mamlakatimizda Koreya Respublikasi ta'lim tizimini modernizatsiya qilish tajribasini qo'llash ijobiy natijalarga olib kelishi muqarrardir. Koreya Respublikasi Osiyo-Tinch okean mintaqasining o'ziga xos mamlakatlaridan biri sifatida bir qator tadqiqotchilarning diqqatini jalb etib kelmoqda. Buning mohiyati shundaki, bu davlat postindustrial sivilizatsiyaning yutuqlarini o'zlashtirgan holda, o'zining an'anaviy madaniyatini saqlab qolishga intilmoqdalar va siyosiy hamda ijtimoiy-iqtisodiy islohotlarni o'z madaniyati, an'anaviy qadriyatlari va Sharq dunyo qarashlari bilan uyg'unlikda amalga oshirishga harakat qilmoqdalar. YUNISEF ekspertlari tomonidan mazkur mamlakatning ta'lim tizimi sanoati rivojlangan mamlakatlar qatorida eng samarali deb baholangan. Koreya Respublikasi hukumati ta'lim tizimida sinovdan o'tgan va juda ham samarali hisoblangan siyosatni olib bormoqda. Koreyada maktablarni kompyuterlashtirish va Internet tarmog'iga erkin ulanishini ta'minlashga katta e'tibor qaratiladi. O'zbekistonda ham shunga o'xshash vaziyat qaror topmoqda. Ta'lim muassasalarini axborot texnologiyalari bilan jadal ta'minlashga davlat tomonidan katta moliyaviy mablag'lar ajratilmoqda. Maktablarni kerakli jihozlar, darsliklar va sport anjomlari bilan ta'minlashga katta e'tibor bilan qaralmoqda. Dars berishning yangi interaktiv usullaridan foydalanilmoqda, yangi zamon talablariga mos binolar qurilmoqda, ba'zilar ta'mirlanmoqda. Biroq shunga qaramay, ba'zi bir muammolarni hal etishda, maktab tizimini qayta qurishning strategik rejalarini ishlab chiqishda, moliyalashtirish masalalarida xorij tajribasini joriy etish zamon talabidir. Misol uchun, Janubiy Koreyada yosh o'qituvchining maoshi 2000 – 2500 AQSH dollarini tashkil etadi, bu esa mamlakatdagi o'rtacha oylikdan bir yarim baravar ko'pdir. Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish deganda, ko'p jihatdan axborotlashtirish nazarda tutiladi. Masofadan turib o'qitish kabi yangiliklarni yuritishning esa axborot texnologiyalarini joriy etmasdan iloji yo'q. Bu sohada yuqori texnologiyalardan samarali foydalanish uchun yuqori malakali kadrlarning yetishmasligi dolzarb muammolardan biridir. Agar Janubiy Koreya tajribasidan foydalanish ustida so'z yuritar ekanmiz, bu mamlakatda har yili 5 ming muhandis

yetishtiriladi, axborot texnologiyalari bo'yicha ularning umumiy soni hozirda 500 mingtadan oshgan. Janubiy Koreyaning ta'lim bilan fanning integratsiyalashuvi yo'nalishida olib borayotgan faoliyati ham tahsinga sazovor. Bu mamlakatda yagona ilmiy-texnik va ta'lim siyosatini o'tkazish uchun zamin yaratib beradi. Albatta, Koreya Respublikasi bu sohada yetakchi bo'lmasa-da, o'rnatish mumkin. Koreyada yana bir narsa muhimki, mamlakat xorij tajribasidan keng foydalanadi, chet ellik olimlarni o'ziga jalb etishga harakat qiladi⁴. 2017-yili O'zbekistonda koreys millati vakillari yashayotganining 80 yilligi munosabati bilan poytaxtimizdagi "Do'stlik" bog'ida yodgorlik monumenti ochildi. Poytaxtimizning markaziy ko'chalaridan biriga Seul nomi berildi. Koreys xalqining ma'naviy-madaniy merosini saqlash va rivojlantirish maqsadida Koreya Respublikasi hukumati tomonidan Toshkent shahrida Koreya madaniyati uyi qurib bitkazildi. Ushbu maskan xalqlarimiz abadiy do'stligining yana bir yorqin timsoli bo'ladi. Mamlakatimiz oliy o'quv yurtlari Janubiy Koreyadagi 45 dan ortiq ilmiy-tadqiqot muassasasi bilan hamkorlik o'rnatgan. Poytaxtimizda Koreya Respublikasining to'rtta universiteti filiali ochilgan.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, nafaqat Koreya Respublikasi tajribasini, balki jahonning boshqa ilg'or mamlakatlarning ta'lim sohasida olib borayotgan siyosati tajribasini qo'llash maqsadga muvofiqdir. Bugungi kunda ta'limni xarajat qiluvchi soha emas, balki jamiyatning eng muhim ishlab chiqaruvchi kuchiga aylantirish lozim. Ya'ni ta'lim raqobatbardosh bo'lishi, jiddiy moliyaviy mablag'larni o'ziga jalb eta olishi kerak. Boshlang'ich maktabning birinchi pog'onasidan boshlab ta'limni iqtisodiyotni, umuman davlatni rivojlantirishga yo'naltirish lozim. Faqat bilim olish bilan cheklanib qolmay, balki olingan bilimlarni amaliyotda qo'llash va jamiyat hayotida foyda keltirishiga harakat qilish zarur. Malakali kadrlar tayyorlash yo'nalishida hamkorlikni rivojlantirish maqsadida Toshkent axborot texnologiyalari hamda Janubiy Koreyaning axborot texnologiyalari bo'yicha 4 nafar yetakchi oliy o'quv yurtlari – Inxa universiteti, Fan va texnologiyalar bo'yicha Seul Milliy universiteti, Yongam universiteti hamda Kyong-Xi universitetlari

⁴ S.V.Xan "Koreya tarixi" Toshkent -2013.121-122b

bilan hamkorlik hujjatlari imzolangan. Mazkur hamkorlik kelishuvlari ta'lim va AKT bo'yicha nazariy va amaliy tajribalar almashinuvi, o'qituvchilarning sohaga oid zamonaviy bilimlarini mustahkamlash, o'quv jarayonida zarur materiallar va qo'llanmalardan unumli foydalanish va ta'limga oid bir qator tadbirlarni amalga oshirishning asosidir. Ushbu ta'lim yo'nalishidagi hamkorlik bitimlari asosida 2014-yilda 42 nafar o'qituvchi, 10 nafar magistr, 8 nafar doktorantlarning Koreya Respublikasining nufuzli oliy ta'lim muassasalarida o'z bilim va ko'nikmalarini oshirib kelishlari ko'zda tutilgan. O'zbekistonda Puchon, Yaju universitetlari, filiallari hamda Farg'onada Koreya xalqaro universiteti faoliyat yuritib kelmoqda. 2021 yil 1 fevralda esa Aju universitetining filiali ochildi. Toshkentda Koreya metodologiyasi bo'yicha tashkil etilgan 324-sonli maktabgacha ta'lim muassasasi faoliyat yuritadi⁵. Xulosa qilib shuni aytish mumkin, bugungi kunga kelib Janubiy Koreya bilan hamkorlikning asosiy sohalaridan biri bu ta'lim sohasidir. Har yili ko'plab o'zbekistonlik yoshlar ta'lim olish uchun Koreyaga borishadi. Bundan tashqari ta'lim sohamizda Janubiy Koreya ta'lim tizimini modernizatsiya qilish tajribasini qo'llash ijobiy natijalar olib kelishi ko'zda tutilgandir. Nafaqat Koreya Respublikasi tajribasini, balki jahonning boshqa ilg'or mamlakatlarning ta'lim sohasida olib borayotgan siyosati tajribasini qo'llash maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. <https://www.review.uz> 23.08.2021
2. S.V.Xan "Koreya tarixi" Toshkent – 2013
3. B.B. Shukurjonova "Koreya Respublikasi ta'lim tizimida islohotlar" Ziyonet.: Kutubxona

⁵Shukurjonov B.B. Koreya Respublikasi ta'lim tizimida islohotlar //Ziyonet< kutubxona >Koreya Respublikasi ta'lim tizimida islohotlar

O'zbek tili.

S.S.Hasanova

BuxDUPI "O'TA" yo'nalishi talabasi

ANNOTATSIYA: Farzandlarimizni haqiqiy o'zbek qilib tarbiyalamoqchi bo'lsak, avvalo ularga o'z tilini o'rgatishni birinchi maqsadimizga aylantiraylik.

KALIT SO'ZLAR : milliy o'zlik, mustaqil davlatchilik, jamoatchilik, soflashtirish, yevropalashish, targ'ibot, milliy - ma'naviy qarash.

O'zbek tili-qadimiy o'zbek xalqining boy tarixi, buguni va kelajagini, milliy-ma'naviy qadriyatlarni, eng avvalo o'zligimizning timsolidir. O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek "Dunyodagi qadimiy va boy tillaridan biri bo'lgan o'zbek tili xalqimiz uchun milliy o'zligimiz va mustaqil davlatchiligimiz timsoli, bebaho ma'naviy boyluk qadriyatdir".

O'zbek tiliga davlat tili maqomi berilishi milliy mustaqillik uchun kurashning eng qizg'in pallalariga to'g'ri keladi. Bu hodisa mustaqillikning dastlabki qadamlaridan biri hisoblanadi. 1989-yil 21-oktabr kuni davlat tili haqidagi qonunning qabul qilinishi o'z vaqtida o'zbek xalqi uchun katta ma'naviy-huquqiy muvofaqqiyat bo'ldi. 1995-yil 21-dekabrda Birinchi chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining to'rtinchi sessiyasida O'zbekiston Respublikasi Davlat tili haqidagi qonunning yangi tahriri ko'rib chiqildi. Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov Davlat tilini izchil takomillashtirish va lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosiga mukammal o'tilishini ta'minlash maqsadida "Davlat tili haqidagi" qonunning o'zgartirish va qo'shimchalar kiritilgan yangi tahriri to'g'risidagi Oliy Majlis qarorini imzolaganlar. Shu kundan boshlab davlat tilini izchil joriy etish jarayonini takomillashtirish, qonunning hayotiy tatbiqini kuchaytirish ijtimoiy zaruriyat sifatida qarala boshlangan. Shundan keyin ona tilimizni boyitish va soflashtirish masalasi ko'rib chiqiladi va bir qancha islohotlar o'tkaziladi.

Keng jamoatchilik tashabbusi bilan fikr almashinuvlari olib borildi. O'zbek tilining boyib borishi bir muddat nazorat ostiga olingan edi, lekin vaqt o'tib bu nazoratlar

susaytirildi. Buning natijasida soʻz oʻzlashtirish va soʻz qoʻllash bilan boʻgʻliq bir qancha xatoliklar kuzatila boshlandi .Bu kabi xatoliklarni hozirgi kunda ham kuzatishimiz mumkin . Bunga misol qilib oddiygina koʻrsatuvlarni olishimiz mumkin, aksar boshlovchilar tomonida oʻzbek koʻrsatuvlarida ishlatiladigan inglizcha va ruscha soʻzlarni koʻp qoʻllanishi va bu holat hayotimizda oddiy holatga aylanib qolgan. Bilamizki, kitoblarda, radio eshittirishlarda va albatta, ommaviy axbarot vositalarida keltiriladigan barcha maʼlumotlar va xabarlarda oʻzbek tilining amaldagi adabiy qoidalari va normalariga rioya etilishi talab etiladi. Lekin kundan kunga shu kabi bir qancha talablarga eʼtibor berilmayapti .Buning sababi sifatida Gʻarb davlatlaridan kirib keladigan soʻzlarni notoʻgʻri qoʻllashimizni aytishimiz mumkin .Kundalik hayotimizda soʻzlarni sinonimlarini qoʻllash oʻrniga shu soʻzlarni ruscha yoki inglizcha variantini qoʻllashga oʻrganib qolganmiz .Bu esa oʻzbek tilining adabiy qoidalariga zid holat sifatida qaraladi va tilimizni asl jilosini buzib turuvchi omildir .

Bugungi kunda yevropalashish juda tez surʼatda rivojlanmoqda. Jamiyatimiz yevropalashish deganga boshqa millatlarning yurish-turishi ,kiyinishi va ular ishlatadigan soʻzlarni qoʻllash deb bilishadi . Shu oʻrinda bu jumlaning dalillash joizdir :Hozirgi kunda hayotimizning bir boʻlagiga aylanga musiqa sohasini olaylik ,sanʼatkorlar qoʻshiq kuylaganda va konsert paytlaridagina oʻzbekcha gapirishadi xolos ,ammo intervyu berganlarida yoki koʻchada boshqa tilda soʻzlashadilar. Buni boshqa tilni yaxshi bilganlari uchun gapirishadi degan qarorga kelishimiz mumkin. Lekin ,oʻzbek xalqi farzandi va oʻzbek xalqi sanʼatkori boʻla turib boshqa tillarda soʻzlashlari achinarli holatdir .

Jamiyatimizda maktablar hatto maktabgacha taʼlim muassasalarida ham ingliz va rus tillarini chuqur oʻrgatish keng targʻib qilish juda kuchaygan. Nima sababdan bu kabi jahon tillarini oʻrganishga koʻp eʼtibor beryapmiz-u oʻz ona tilimizda xato va kamchiliklarsiz gapira olmayapmiz? Biz Yangi Oʻzbekistonni qurishni yoshlarga eng avvalo oʻz ona tilida mukammal gapirishni oʻrgatishdan boshlashimiz lozim.Ana shundagina haqiqiy birlashgan Yangi Oʻzbekiston yoshlari boʻlishimiz mumkin. Shu oʻrinda davlatimiz rahbarining " Har birimiz davlat tiliga boʻlgan eʼtiborni mustaqillikka boʻlgan eʼtibor deb ,davlat tiliga boʻlgan ehtirom va sadoqatni ona vatanimizga boʻlgan ehtirom va sadoqat deb bilishimiz ,shunday qarashni hayotimiz qoidasiga aylantirishimiz kerar " degan soʻzlari aytsak

mubolag‘a bo‘lmaydi. Bu ulug‘ yo‘lga targ‘ibotni biz Yangi O‘zbekiston yoshlari boshlab berishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yhati :

1. “Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz” 1-jild. Shavkat Mirziyoyev
- 2.”Istiqlol va ona tilimiz” Nusratullo Atoull o‘g‘li Jumaxo‘ja. Sharq nashriyoti 1998-yil.
3. www.ziyone.

CHO'LPON IJODIGA SAFAR.

S.S.Hasanova

ANNOTATSIYA : Cho'lpón xalqimizning ardoqli adibi ,haqiqat kuychisi,milliyeligimiz timsolidir. Uning asarlari erkka chorlovchi , madaniyatimizni ko'kka ko'targuvchi qomusdir desak mubolag'a bo'lmaydi .

KALIT SO'ZLAR: adib , timsol, kalimago'y, milliy qarash , er yigit, madaniyat , or-nomus, haqiqat, hayo , ibo ,nonvoy .

Sof o'zbek tilida she'r , hikoya , qissa va romanlar yozishga o'zida kuch topa olgan buyuk ijodkor Cho'lpón ijod qilish uchun kuchni tashqaridan emas balki, o'zbek xalqidan izladi , ularni o'rgandi , tahlil qildi . Cho'lpón o'z asarlarida milliy tuyg'ular va milliy qarashlarni aks ettiradi . Lekin u faqat o'zbek xalqinigina emas dunyoning ko'p elatlarining madaniyatini o'rgandi . Hozir biz tahlil qilmoqchi bo'lgan hikoya xalqimizning er - yigitlariga xos bo'lmagan xususiyat haqida.

Bu hikoya yigirmanchi asrning yigirmanchi yillarida yozilgan bo'lib , o'zbek adabiyotidagi lirik asarlarning dastlabki mumtoz namunasiidir . Hikoyadagi voqealar O'lmas ismli yigit ko'chada non sotib kasal onasini boqish dardida yurgan bir qizni aldab nomusiga tegishdan boshlanadi . Voqea bo'lib o'tgan joy o'sha davr talablariga mos qilib qurilgan ichki va tashqi hovlidan iborat uy edi . So'fi shom namoziga azon autgach yigit turib qizning oldiga keladi . Bu holatni ijodkor juda mahorat bilan tasvirleydi . "Yigit kelganda qiz ko'zi ochiq , ezilgan , behol ... cho'zilib , xayollanib yotar edi . Bu paytda erkak mag'rur zaharli va sovuq kulish bilan qizga qarab turar edi 1" . Bo'lib o'tgan ishdan qiz juda tushkun ahvolga tushib qoladi . Yigit qizga nisbatan kinoya va zaxarxandalik bilan javob qaytarib yarasini yangilayveradi . Hatto qiz iymonsiz, razil ekansiz dagan haqoratlariga javobam bemalol kulib , Oyim sizga nima bo'ldi ? Musulmon , kalimago'y odamni iymonsiz deysizmi ?

1 Yigirmanchi asr o'zbek hikoyalar Antologiyasi 21-
bet

Nima gunoh qildik deya achchiq soʻzlar aytadi . Bu holatdan koʻrinib turadiki Oʻlmas qilgan ishidan zarracha uyat , aybdorlik tuygʻularini his qilmaydi . Bundan koʻrinib turadiki yigit tuban, razil ,pastkashdir . Bu hodisani Choʻlpon oʻz usulida tasvirlaydi . "Dengiz shu qadar buyukligi bilan hamma vaqt qirgʻoqlardan yengiladi. Achchigʻi kelganda , gʻazabi qaynaganda zoʻr-zoʻr toʻlqinlar , kichik - kichik mavjlarni qirgʻoqlarning tosh - metin gavdasiga qarab otadi. Qirgʻoq , yuqorilarga koʻtarilib ketgan marmar qirgʻoq pinagini buzsa ! Bechora toʻlqinlar , mavjlar sinib mayda- mayda boʻlib , yana dengizning koʻksiga tushadi . Dengiz ularni yana silab -siyrab boshini yerga qovushtirib , toʻplab , yana qirgʻoqqa oʻtadi . Yana boʻlinish , yana parchalanish ... Tuganmas olishish ! "(Oʻzbek antologiyasi 40-bet). Albatta dengiz kuchli lekin qirgʻoqlar oldida ojiz . Kurashda doimo qirgʻoq yengib chiqadi .

Qiz uyga kelganda onasi oʻlib tushagida edi . Bechora ayol oʻziga atalgan ovqatni yemasdan qiziga qoldiradi. Ammo qizi endi bunday mehrga loyiqmas deb bilar, oʻzidan jirkanardi. Ona uzoqqa bormadi, vafot etti. Qizning bu holga tushganini ham barcha bildi. Ikki marta turmushga chiqdi,lekin, oʻxshamadi. Oxirida qizning bisotida singan qalbi, xoʻrlangan hayoti qoldi xolos.

Aybdor sud qilindi. Lekin zarracha qoʻrquv, afsus-nadomatdan, vijdon azobidan asar ham yoʻq edi. Qizni soʻzga chaqirganlarida qiz gapirolmadi, oʻzini oqlolmadi, fiklari, xotiralari mavhumligicha qoldi. Ammo barcha tinglovchilar voqeani tushishdi, anglashdi.

Hayot beshavqat. Insonlarga rahm qilmaydi, ayniqsa ayollarga. Vaziyatlar, muammolar, janjallar sababchisi har doimgiday ayollar. Qachon tushunishimiz mumkin ayollar erkaklarga xoʻrlash uchun emas, balki himoya qilish uchun berilganligini.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Yigirmanchi asr o'zbek antalogiyasi. 34-bet 2015-yil. Sharq nashriyoti.

"Qo'rqma" asaridan olgan taasurotlarim

S.S.Hasanova

ANNOTATSIYA: Adabiyotimizda shunday ijodkorlar borki ularning asarlari, nafaqat o'tmishimizni balki, bugunimiz haqida ham so'zlaydi. "Qo'rqma" asari zamonaviy adabiyotimiz namunasi hisoblanadi. Asarlar jamiyatimiz haqida so'zlovchi tilsimdir.

Kalit so'zlar: Ma'naviyat, aqida, istiqlol, lirizim, qarzdorlik, xiyonat, razolat, fohisha, qiyinchilik.

Adabiyotda xalqimizning g'ururi, ma'naviyati aks etgan desak adashmaymiz. Millatimizning ma'naviyatini ko'rsatib turuvchi adabiyotimiz ko'pgina xalqlarni o'ziga jalb qilgan. Milliy mustaqillikka erishganimizdan so'ng u barcha jabhalarda o'zi ko'rkini namoyon qilmoqda. Jumladan istiqlol davri adabiyoti tub sifat o'zgarishlarga erishmoqda. Bu davr igodkorlaridan Javlon Jovliyev o'zining qo'rqma asari bilan xalqimiz hurmatiga sazovor bo'ldi. Romanning voqealarini oddiygina, qisqacha so'zlar bilan ifodalab bo'lmaydi. Chunki asar voqealari va tasvir ko'lami kengdir. Asarni o'qigan inson voqealar tizimi boshqalarga o'xshamagan boshqalarnikiga o'xshamagan lirizmni yaratilganiligiga guvoh bo'ladi. Ijodkor o'z asari haqida shunday deydi : "Muxtaram o'quvchi, ushbu roman o'tgan asrning yigirmanchi yillarida Germaniyada taxsil olgan va sobiq Sovet Ittifoqi tomonidan shafqatsizlarcha qatl etilgan millat yigit-qizlarining nurli va yoniq xotiralariga bag'ishlayman. Asarular ruhi hamda ulug' millatim oldidagi qarzdorlik burchi o'laroq dunyoga keldi ". (Javlon Jovliyev "Qo'rqma" asari 3-bet).

Asar qahramonning go'daklik davridan boshlanadi. Olti oylik vaqtida ota- onasi qishloq paxtasiga qo'shilib yonib ketadi. Qahramon olti oylik vaqtimda Olloh tomonidan berilgan olamim teng yarmidan ikkiga bo'lindi deydi.Uni bobosi va buvasi voyaga yetkazishadi.

Maktabda Lola ismli qizni sevib qoladi. U vatanni ham shunday sevadi, qizg'anish, orziqish, barcha kamchiliklari bilan. Bobosidan Germaniyaga ketgan 70 talabalar haqida ertaklar eshitadi, ularga qiziqadi. Ulug' degan do'sti orqali bobosi uni o'qishga kiritib

qo'yadi. Bosh qahramon talabalik davrida ham Germaniyalik talabalarni izlaydi.

Universitetda juda ko'p qiyinchiliklarga uchraydi. Foxishalar, yolg'onchilar, riyokorlar, yolg'on razolat kabilarga duch keladi. Bobosi ishongan Ulug' kursdosh ham bir yosh qizni aldab, xomilador bo'lib, ko'zi yoriganda tashlab ketadi. Qiz universitetning xojatxonasiga chaqaloqni tashlab yuboradi. Bunday dahshatli o'lim qahramonimizning ruhiyatiga qattiq ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari yotoqxonaga kelgan fohisha ayol ham o'ldan oldin qizini har qanday indonga ishonmay o'ldirishini aytganida ham qahramonimiz chuqur qayg'uga qoladi. Inson mavjudodlar ichida eng shavqatsizi ekanligiga amin bo'ladi.

Qahramonimiz barcha savollariga javob topish uchun Germaniyaga keladi. Sevgisi Lola bilan uchrashadi. 70 ta talaba haqidagi ma'lumotlarni izlaydi. Ular haqada bilgan insonlarni qidirib topadi. Kimga bormasin, kimdan so'ramasin unga barcha eshiklar yopiq, savollar javobsiz edi. Bir talabaning nabirasini topadi va undan o'ziga kerakli ma'lumotlarni oladi. Har to'kisda bir ayb bo'lganidek talabalar bilan bo'lgan ishi yakunlangach Lolaning unga xiyonat qilib yurganligi bilib qoladi. Hayotidagi yagona duyangan insoni unga xiyonat qilganligini bilib qattiq ranjiydi. Ming qiyinchiliklar bilan u bilan orani ochiq qilib oladi. Asar oxiri yaxshilik bilan tugaydi qahramonimiz talabalarning birini nevarasi bilan birga qoladi. Ular O'zbekistonga o'z ota makonlariga qaytishadi.

Biz bu asardan xulosa qilib shuni olishimiz mumkinki, barcha o'zbek farzandlari vatanga muhabbat ruhida ulg'ayishi kerak. Yurtimizning har bir zarrasi biz uchun qadrli, muqaddas. Biz yoshlar O'zbekistonga oid bo'lgan hech bir narsani befarq qoldirmasligimiz kerak. Uni asrab-avaylash burchimizdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Javlon Jovliyev "Qo'rqma " 2021- yil. Toshkent nashriyoti.
2. Ziyo.net. www.

The problems in psychology.

Yulduz Mamadaminova

Faculty of Tourism

CHirchik State Pedagogical University

Chirchiq, Uzbekiston.

Annotation: this article describes the role of psychology in our lives, the existing laws on the works of psychologists and their usage application, existing drawbacks in the field, and changes and additions to the field.

A person lives in search of happiness, sometimes he understands it, sometimes he doesn't. In both cases, the goal is the same. Everyone chooses different ways to achieve the goal. What path to choose depends on the person. If a person is mentally mature, he will choose the right path and reach his destination. If mentally is poor, he will choose the wrong way and will not reach his destination. There is only one way to save a person from spiritual poverty: proper education from childhood. Are we ready to educate the young generation to be mature? What knowledge and skills do we need for this? In order to raise a child to be mentally mature, we must first of all raise the level of his physical health and mental education. Psychology is a science that combines physical and mental education. The lack of understanding of the science of psychology and the activities of psychologists in most parts of the population causes many problems in the society, in particular, crime, delinquency and other such complications related to young people.

The word psychology comes from two Greek words - "psyche" (soul) and "logos" (doctrine, word) and means "science of the soul" and firstly it is originated in the 17th century German philosopher Christian Vulf's work. It is such a powerful teaching that, it helps to solve many human problems easily. Wherever there are people, there is psychology. He is the sum of all our qualities. Its possibilities are very wide.

Building a family is the root of everything. A family watered with psychology does not die, just as a plant that drinks water from its roots does not wither. Orphans or children whose parents are still alive will not appear. Because many problems in the family arise from the fact that the parents do not pay enough attention and love to the child, and are not interested in their desire to talk with them. Children begin to look for the love and attention that is not found in the family on the street. As a result of early marriage, young people start a family without being ready for it, and their children and the whole society suffer.

It is no secret to any of us that there are many legal documents on the work of psychologists. Including: Cabinet of Ministers No. 472 dated 07.09.2019 "On further

improvement of our personnel training system in the field of psychology and measures to prevent violations in society" and Cabinet of Ministers dated 07.12.2019 "Students" We can give an example of many laws, such as on the further improvement of psychological and pedagogical support. If we get acquainted with the content of the laws, they set a number of tasks regarding the organization of training courses for psychologists, provision of methodological manuals, organization of service rooms of preventive inspectors in educational institutions, and equipment of service rooms. In order to ensure the implementation of laws, a number of funds have been spent from the state budget and, in some cases, from the private pockets of service representatives. The aim is to improve the quality of psychological services for the population. We developed laws and ensured their implementation, but we did not achieve the goal. Why? To find the answer to this question, just go to any educational institution and see from the surveillance camera records in the corridors how many times a week or a month the prevention inspectors visited the service rooms, how many students were brought to the service rooms by practicing psychologists and how long they interviewed them during the week rather than the day. It will be enough to review. due to the reduction in the number of working secretaries in many secondary schools, psychologists have become secretaries of principals or deputy principals for spiritual and educational affairs. Psychologists do not perform their duties in educational institutions. As a result, issues related to the mentality of students remain open. Students and our society as a whole still need psychological help. So what is the cause and solution of this urgent and big problem? The purpose of highlighting the above situations is not to blame the representatives of the industry. Isn't it time to change the requirements for them? The representatives of the field are working according to the requirements, that is, the high-ranking officials in the field accept the performance of tasks from the lower bodies only in reports, or the working groups that go to an institution to study are only interested in the material and technical base and equipment of the service rooms. Instead, the representatives of the field would have changed the work process if they were interested in real factors, i.e., talking to the students and how much the practical psychologists or prevention inspectors in the institution benefit them. After all, an offer is made according to demand everywhere.

As shown above, psychology has its place in every aspect of our life. However, we are not able to make good use of the field these days. Today, each of us needs a psychologist, but we don't understand it ourselves. There is a misconception among the population that only mentally ill people consult a psychologist. Because ordinary people have no understanding of the industry. This is where the real problem lies. It is necessary to create an understanding of the industry among the population. For this, it is enough for them to talk with psychologists once. You just need to give them a chance. That is, for example, every person has to deal with marriage registration authorities at least once during his life. That is, at the time when they get legally married, I think it is necessary for

young people to undergo an interview with a psychologist. In recent years, a "family center" has been established in each district. In the centers, young people who are on the verge of starting a family should come and be interviewed by persons working in various positions, such as a gynecologist, a lawyer, a psychologist, an imam-khatib, based on an invitation issued by the marriage registration authorities. But by now, not all of the persons mentioned in the invitation take the time to come to the family center. Because they witnessed in the first interviews that hearing their words is not interesting for young people in most cases. Unfortunately, today's youth have become restless. In addition, the officials do not receive a separate monthly salary for coming here, but this is an additional task assigned to them. I think that instead of all the officials mentioned in the invitation, it will be enough to organize only the position of a psychologist on the basis of marriage registration authorities. Only an experienced psychologist who is engaged in this task and receives a monthly salary for this can have a short conversation with young people and give them the necessary advice. And about psychology, the correct understanding of its possibilities is formed in young people. I think ordinary people will understand where the solution to the problems they face when they start family life is; only in this way it is possible to bring ordinary people into the psychological environment at a high level. This experience will soon show its results. It is necessary not to give a certificate of marriage to young people until the psychologist has signed and stamped the document with the content "I passed my interview". Here again, let's talk about supply and demand in the market economy. In order to get married, we impose a condition for young people to pass a medical examination, that is, we are interested in their physical maturity, but the problem of the level of spiritual maturity is still open.

In addition, persons who have filed for divorce must be sent to a psychologist's interview once. Then maybe the number of divorces would decrease.

The problem of the lack of professional personnel in the field passes before the eyes of a person who reads the above opinions. The reason for this is the lack of practice in university students. Students go officially practice but instead of applying the knowledge they have acquired in their field at the place of internship they become servants of the managers of the head of institution.

In conclusion, if we solve the problems related to psychology we will save the society from moral decline. The time has already comes for changes and additions to the field.

OLIV TA'LIMDA TALABALARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINING O'ZIGA XOSLIGI

Bahromova Shoira Ulug'bek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: maqolada hozirgi kunning eng dolzarb muammolaridan bo'lgan talabalar va ularning psixologik xususiyatlari, bu borasida olib borilgan ilmiy tadqiqot ishlari, olimlarning fikrlari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: maqola, oliy ta'lim, ta'lim, tarbiya, talaba, psixologik xususiyatlar.

Bugungi kunning eng dolzarb muammolardan biri oliy o'quv yurtlaridagi ta'lim-tarbiya ishlari samaradorligini keskin oshirishdan iborat. Oliy o'quv yurtlaridagi ta'lim-tarbiya jarayonlari samarali amalga oshirish uchun talabalar bilan o'qituvchilar o'rtasida uzluksiz ta'sir o'tkazish hukm surishi lozim. Bu ta'sir o'tkazish umumta'lim maktabi o'qituvchisi va o'quvchisi o'rtasidagi, yoki litsey va kollej o'qituvchisi va o'quvchilari o'rtasidagi munosabatlardan farq qiladi, bu bir tomondan ular o'rtasidagi yosh xususiyatlariga, ijtimoiy-huquqiy mavqelariga bog'liq bo'lsa, auditoriyada «ustoz-muallim» va «shogird-tinglovchi», tarzida, auditoriyadan tashqarida do'stona, aka-uka, hatto «ota-bola» munosabatlariga yaqin do'stona, dilkash bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Lekin, shu vaqtgacha oliy maktab psixologiyasi, undagi talaba va professor-o'qituvchilar o'rtasidagi psixologik muhit chuqur tahlil qilib chiqilmagan. Oliy o'quv yurtidagi ta'limning o'ziga xos xususiyatlari talabalarning boshqa ijtimoiy guruhlar bilan muloqotga kirishish uchun muhim imkoniyat yaratadi. Talabalik davrining asosiy xususiyatlaridan biri – ijtimoiy yetuklikning jadal surat bilan ro'yobga chiqishidir. Talabalik davri o'spirinlikning ikkinchi bosqichidan iborat bo'lib, 17-21 (25) yoshni o'z ichiga oladi va o'zining xususiyatlariga ega. Mazkur pallada o'spirin o'ziga ruhiy inqiroz yoki tanglikni boshidan kechiradi, kattalarning turli rollarini bajarishga urinib ko'radi, turmush tarzining yangi jihatlariga ko'nika boshlaydi.

Hozirgi fan-texnikaning rivoji bir tomondan axborotlar, ma'lumotlar olishni ko'paytirsa, osonlashtirsa, ikkinchi tomondan yoshlarda biror mutaxassislikka intilish, unga oid bilimlarga barqaror intilish-qiziqishning pasayishiga, hatto yo'qolishiga olib kelmoqda, chunki qat'iylik, ijodiy izlanish, irodaviy zo'r berish o'rnini loqaydlik, faoliyatsizlik

egallamoqda. Boshqacha aytganda, ular «tayyor axborotlarning quli»ga aylanib ham kelmoqdalar. Turmushda kompyuter, displey, EHM, kalkulyatorlar inson aqliy mehnatni yengillashtiradi, ularni aqliy zo`r berishdan xalos qiladi. Talabaning maktab o`quvchisidan muhim farqi shundaki, u faqat tinglovchi - o`quvchigina emas, mustaqil ilm, hunar oluvchidir (student - lotincha «mustaqil shug`ullanuvchi degan ma'noni anglatadi). Talabalarga mustaqil bilim olish, o`z faoliyatini o`zi tashkil qilishi, o`z-o`zini boshqarish, yangi g`oyalarni ishlab chiqish va hokazolarni o`rgatishdir. Bu vazifalarni amalga oshirishning asosiy omili –monologik ma'ruzadan dialogik ma'ruzaga-muloqotga o`tishdir. Psixologlarning tadqiqotlari shaxs hayot tajribasini egallashda unda o`zligini anglash vujudga keladi, jumladan, shaxsiy hayotining mazmunini anglashi, aniq turmush rejalarini tuzishi, kelajak hayot yo`lini belgilashi va hokazolar amalga oshirishini ko`rsatadi. Talaba asta-sekin mikroguruhning notanish sharoitlariga ko`nikib boradi, o`zining haq-huquqlari va majburiyatlarini bila boshlaydi. Talaba 17-19 yoshda ham o`z xulqi va bilish faoliyatini ongli boshqarish imkoniyatiga ega bo`lmaydi va shunga ko`ra xulq motivlarining asoslanmagani, uzoqni ko`rolmaslik, ehtiyotsizlik kabi holatlar ro`y beradi. Bu yoshda ba'zan ayrim salbiy hatti-harakatlar ko`zga tashlanadi. Talabalik yillarida yoshlarning hayoti va faoliyatida o`zini-o`zi kamolotga yetkazish jarayoni muhim rol o`ynaydi. Ideal «men»ni real «men» bilan taqqoslash orqali o`zini-o`zi boshqarishning tarkibiy qismlari amaliy ifodaga ega bo`ladi. Talaba nuqtai-nazaricha, ideal «men» ham muayyan mezon asosida yetarli darajada tekshirib ko`rilmagan, shuning uchun ular tasodifiy, g`ayritabiiy his etilishi muqarrar, binobarin, real «men» ham shaxsning haqiqiy bahosidan ancha yiroqdir. O`quv yili boshida talabada ko`tarinki kayfiyat, oliy o`quv yurtiga kirganidan zavq-shavq tuyg`usi kuzatilsa, muayyan qonun va qoidalar bilan yaqindan tanishish natijasida uning ruhiyatida keskin tushkunlik ro`y berishi ham mumkin. Bizningcha, oliy maktabda tarbiya ishlarini rejalashtirishda, ta'lim jarayonida talabaga o`ziga xos munosabatda bo`lish mazkur davrning muhim shartlaridan biridir. Yuqorida aytilganlardan qat'iy-nazar yigit va qizlarni oliy o`quv yurtiga qabul qilish ularda o`z kuchlari, qobiliyatlari, aql-zakovatlari, ichki imkoniyatlari va irodalariga qat'iy ishonch tug`diradi, ana shu ishonch o`z navbatida to`laqonli hayot va faoliyatni uyushtirishga umid tuyg`usini vujudga keltiradi.

Talabalar o`quv faoliyati muvaffaqiyatining muhim sharti oliy o`quv yurtidagi ta'lim jarayonining o`ziga xos xususiyatlarini o`rganish, diskomfort, (noqulay, noxush) tuyg`usini bartaraf qilish, mikromuhitda yuz beradigan ziddiyatlarning oldini olishdan iboratdir. Odatda quyi kurs talabalari o`quv faoliyatini mumkin qadar to`laroq tasavvur etishga harakat qiladilar, lekin uni boshqarish to`g`risida yetarli ma'lumotga ega bo`lmaydilar. Ko`pincha ular o`quv faoliyatini boshqarish deganda, o`quv materiallarini o`zlashtirilishini rejalashtirish, nazorat qilish, baholash kabilarni tushunadilar.

Talabalardagi qiyinchilikning asosiy sabablari talabalar o`quv faoliyatining to`g`ri usullarini bilmasligi, aqliy mehnatda kuch va imkoniyatlarni bir tekis taqsimlay olmasligidan iborat bo`lib, bular aqliy zo`riqishning negizi hisoblanadi. Talabalarda vujudga kelgan aqliy zo`riqish tasodifiy psixologik hodisa emas, uning zahirida shaxsiy o`quv faoliyatini oqilona boshqarish o`quvining zaifligi yotadi. Oliy o`quv yurti talabalari ko`pincha o`quv materiallarini o`zlashtirishda bu faoliyatni tasodifiy boshqarishga harakat qiladilar. Bunda muayyan materiallar mantiqiy harakat bilan eslab qolinsa, qolganlari mutlaqo diqqatdan uzoqlashtiriladi. Natijada ular ma'ruzaning bir qismini tinglaydilar, uning mohiyatini bazo`r anglaydilar, uni konspektlashtirishga ulgurmaydilar. O`quv yili mobaynida ana shu xolning davom etishi imtixon sessiyalarini talaba uchun qattiq sinovga aylantiradi. Shunga ko`ra oliy o`quv yurtining asosiy vazifalaridan biri talabani o`quv materialining asosiy manbalari bilan ishlashga o`rgatishdan, uning mustaqil bilish faoliyatini tashkil qilishdan, uni o`zini boshqarish usullari bilan tanishtirishdan iboratdir. Hozirgi vaqtda oliy o`quv yurtlarida qo`llanib kelinayotgan ma'ruzalarni shartli besh turga ajratish mumkin: axborot beruvchi, yo`naltiruvchi, rag`batlantiruvchi, metodik-uslubiy, rivojlantiruvchi va tarbiyalovchi. Oliy o`quv yurti talabalarining ilm olishga intilishi, ishtiyoqi ko`p jihatdan ma'ruza va seminar mashg`ulotlarini kim va qanday olib borishiga, bular o`rtasidagi mantiqiy va tashkiliy bog`lanishlar mavjudligiga ham bog`liq. Yuqorida aytganimizday, o`qituvchi va talaba hamkorligi ta'lim samaradorligining muhim omilidir. Oliy maktabda hamkorlikdagi faoliyatning shakllanishi, uning ijtimoiy-psixologik jihatini tashkil qilish, har qanday faoliyatni, shu jumladan, o`quv faoliyatini tashkil qiluvchi tarkibiy qismlarni o`rganish so`nggi o`n yil ichida amalga oshirila boshladi.

Hamkorlikdagi faoliyatning mahsuli – talabalar mustaqil holda ilgari surgan yangi g`oyalar va o`zlashtirilayotgan faoliyatning mohiyatiga bog`liq maqsadlar va sheriklikdagi shaxs pozitsiyasini boshqarish istaklarining yuzaga kelishidir.

Adabiyotlar ro`yxati:

1. G`ozieva M. Umumiy psixologiya kursining «Shaxs» bo`limi. (ma'ruzalar matni). T.2019 y. 28-37 b.
2. Rogov E. I. Nastolnaya kniga prakticheskogo psixologa. M.2018. I-tom-274-315, 369-374 b. II-tom 277-320 b.
3. Ахмедова, З. Ж. Трудности социальная адаптация студентов в вузе. Science and Education, 2022; 3(2), 1054-1059.

IQTIDORLI BOLALAR BILAN ISHLASH TEXNOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH

Boqiyeva Nozimaxon

2-kurs magistranti

Ilmiy rahbar: ADPI katta o'qituvchisi

PhD. Qodirova Buzulayho Turg'unovna

Annotatsiya: Maqolada iqtidorli o'quvchilarni erta aniqlash va iqtidorini ro'yobga chiqarishning maqsad va vazifalari hamda omillari, jarayonlari haqida fikr-mulohazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: iqtidorli o'quvchi, yosh izlanuvchi, ta'lim jarayoni, omil, boshqaruv faoliyati, iqtidor, ilmiy.

KIRISH

Iqtidorli yoshlarni barvaqt aniqlash va ularning iqtidorini ro'yobga chiqarishda jahon miqyosidagi buyuk kashfiyotlarni jamiyatimizning negizini tashkil etadigan buyuk allomalarimiz merosiga tayangan holda bugungi zamon talabalaridan kelib chiqib, xalq farovonligiga xizmat qiladigan buyuk kashfiyotlar yaratish ko'nikma va malakalarini hosil qilish muhim ahamiyat kasb etdi.

Bilimli, iqtidorli bola nafaqat o'zining, balki xalq, millatning ham kelajagini belgilaydi. Iqtidorli yoshlar O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotining hamda uning jahon hamjamiyatida munosib o'rin egallashini ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Shu o'rinda «Iqtidorli yoshlar kimlar?» degan savol paydo bo'ladi. «Iqtidor» arabcha «qodir bo'lmoq», «qila olmoq», shaxsning ijodiy xususiyati va aqliy faoliyatini anglatadigan tushuncha, shuningdek, iqtidorli yoshlar maqsadga intilish, qat'iyatlilik va mehnatsevarlik kabi fazilatlari hamda ijodiy faoliyat bilan shug'ullanish istagining kuchliligi bilan ajralib turadilar. Iqtidorli o'quvchilarni izlash, aniqlash va tarbiyalashning

asosiy maqsadi respublikaning ilmiy va ijodiy salohiyatini rivojlantiruvchi intellektual salohiyati bor yoshlarni tayyorlash, yordam berish, iste'dod sohiblariga bilimning tegishli sohalari va fanning aniq yo'nalishlari bo'yicha o'z qobiliyatlarini namoyon etish va rivojlantirish hamda ulardagi noyob iste'dodni ro'yobga chiqarish uchun imkoniyatlar yaratishdan iboratdir. Bir so'z bilan aytganda, ta'lim muassasalarida o'quvchilar shaxsining rivojlanishi, ularning qiziqishlari, iqtidorlarini ro'yobga chiqishi, mustaqil bilim olishlariga va ijodiy mehnat qilishlariga shart-sharoit yaratish lozim. Shuning uchun ham davlat iste'dodli yoshlarni alohida qo'llab-quvvatlaydi. Ta'lim muassasalarining iqtidorli o'quvchilari maxsus psixologik va pedagogik test o'tkazish orqali aniqlanadi. Bunday o'quvchilarni maqsadli hayotga yo'llashda ta'lim muassasalarining vazifalari quyidagilardan iboratdir:

iqtidorli o'quvchilarning intellektual salohiyati, chuqur bilim olishi va qobiliyatlarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish;

malakali o'qituvchilarni iqtidorli o'quvchilar bilan individual (yakka tartibda) ishlashga safarbar qilish;

ilm-fan taraqqiyotining ustuvor yo'nalishlari bo'yicha ilmiy jamiyat ishlariga iqtidorli o'quvchilarni keng jalb etish;

iqtidorli o'quvchilar bilan ishlashda maktabda iqtidorli o'quvchilar haqidagi ma'lumotlar banki va ularni doimiy tashxislash monitoringini shakllantirish;

ular bilan ishlashning ilg'or pedagogik texnologiyalarini aniqlash;

oliy ta'lim muassasalari, o'rta-maxsus kasb-hunar ta'limi tizimida faoliyat yuritayotgan yetuk mutaxassislar bilan hamkorlik qilish [1].

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Umumiy ta'lim maktablarida iqtidorli o'quvchilarni maqsadli tayyorlash mazmuni quyidagi tartibda amalga oshirilishi mumkin:

maqsadli dastur bo'yicha yakka tartibda (individual) o'qitish;

chuqurlashtirilgan dastur bo'yicha o'qitish (fundamental fanlar, umumkasbiy fanlar);

oliy ta'lim muassasalari, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi va litsey talablariga asoslangan holda maktabda iqtidorli o'quvchilarning kasbiy, o'quv-ijodiy va tarbiyaviy tayyorgarligining qo'shimcha yo'nalishi va ta'lim xizmatlarini joriy etish.

Iqtidorli o‘quvchini maqsadli tayyorlash dasturlarida ular egallashi zarur bo‘lgan quyidagi omillar nazarda tutiladi:

fanlarni yuqori darajada o‘zlashtirish;

kompyuter bilimdonligi hamda dasturlashtirishni chuqur bilish;

chet tillaridan savodxonlik;

ilmiy-ijodiy ishlarni bajarish jarayonida mustaqil fikrlash, yangi fikr-mulohazalarni bildira olish ko‘nikma va malakalarini egallash;

soha bo‘yicha yangiliklarni tezkorlik bilan egallash;

davlatning ichki va tashqi siyosatini to‘g‘ri tushunadigan va uni qo‘llab-quvvatlaydigan, vatanparvar, barkamol inson sifatida o‘zini namoyon etish.

Iqtidorli o‘quvchilar bilan ishlashda ustoz-shogird an‘anasiga qat‘iy rioya etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu jarayonga ilmiy rahbar sifatida o‘quvchilarni maqsadli tayyorlash dasturi bo‘yicha yetarli bilimga ega bo‘lgan o‘qituvchilar jalb etiladi. Bunday qobiliyatli o‘quvchilarga ilmiy rahbar etib ijodiy va uslubiy ishlash tajribasiga ega bo‘lgan o‘quv-uslubiy va ilmiy faoliyati bo‘yicha reytingi yuqori bo‘lgan o‘qituvchilar tanlanadi [2].

Iqtidorli o‘quvchilarning ilmiy rahbarlari zimmasiga quyidagi vazifalar yuklatiladi: iqtidorli o‘quvchilarni maqsadli tayyorlash dasturini yaratish va uni amalga oshirishga rahbarlik qilish;

iqtidorli o‘quvchilar bilan ishlash bo‘yicha yetakchi xorijiy davlatlardagi ilg‘or tajribalarni bilish va ularni o‘z faoliyatida qo‘llash;

yangi pedagogik texnologiyalarni o‘quv jarayoniga tatbiq qilish;

kompyuter texnologiyasi va video, audiotexnikalar, elektron darsliklarni keng qo‘llash;

maqsadli dasturni muvaffaqiyatli bajarayotgan iqtidorli o‘quvchilarni moddiy va ma‘naviy rag‘batlantirish.

Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida iqtidorli bolalar bilan ishlashni tashkil etishning o‘ziga xos tizimi mavjud bo‘lib, unda muassasada mavjud barcha sub‘ektlar ishtirok etadi. Jumladan, maktab direktori va uning o‘rinbosarlari, uslubiy birlashmalar, sinf murrabbiysi, xotin-qizlar va yoshlar tashkilotlari, ota-onalar hamda barcha o‘qituvchi-murabbiylar shular

jumlasidandir [4]. Mazkur sub'ektlarning iqtidorli bolalar bilan ishlashda o'z vazifalari bo'lib, ular yagona maqsadni amalga oshiradilar.

Iqtidorli o'quvchilar bilan ishlash orqali ta'lim muassasalari o'z oldiga qo'ygan vazifalarni, ya'ni yoshlarni mustaqil fikrlash, bo'sh vaqtlarini tashkil etish, ularning birorta kasb-hunar egallashi uchun poydevor yaratish, iqtidorli, ijodkor o'quvchilarni rag'batlantirish ishlarini mahalla hamkorligida amalga oshirish orqali iqtidorli o'quvchilar safini kengaytirishga erishadi.

XULOSA VA MUNOZARA

Shunday qilib, iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, tanlash va tarbiyalash borasida mamlakatimiz ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan ishlar, jamiyat taraqqiyotini ta'minlash, vatanimiz iqtidorli salohiyatni dunyo miqyosida namoyon etish imkonini beradi.

Shuningdek:

umumiy o'rta ta'lim maktablarida iqtidorli bolalarni aniqlash va tarbiyalashning pedagogik mexanizmini yaratish;

iqtidorli bolalarning qobiliyatlarini rivojlantirish mazmunini ishlab chiqish (o'quv reja, maqsadli dastur);

umumiy o'rta ta'lim maktablarida mavjud pedagogik sub'ektlar imkoniyati va salohiyatini shu jarayonga safarbar etish;

umumiy o'rta ta'lim maktablari qoshida «Iqtidorli bolalar maktabi», «Kichik akademiya»lar tashkil etish va ularda iqtidorli bolalarning qiziqishlariga ko'ra iqtidorlarini tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuning bilan birga:

umumiy o'rta ta'lim maktablarida iqtidorli bolalarni erta aniqlash bo'yicha pedagogik, psixologik, ilmiy salohiyat, kasbiy salohiyat kompleks tashxis dasturlarini yaratish va uni amalga joriy etish mexanizmini ishlab chiqish;

ushbu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun maktab, oila, fuqarolik jamiyati, ilmiy muassasalarning ijodiy-pedagogik hamkorligini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.

ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. O‘zbek tilining izohli lug‘ati. 2 jild. – T.: «O‘zbekiston milliy ensiklopediya- si» Davlat ilmiy nashriyoti, 2016.
2. Yo‘ldoshev X.K. Barkamol avlodni tarbiyalash oila, mahalla va ta’lim muassasalari hamkorligi konsepsiyasi. – T., 2012.
3. Milliy g‘oya: targ‘ibot texnologiyalari va atamalar lug‘ati. – T.: «Akademiya», 2017.
4. www.ziyonet.uz

KATTA YOSHDAGI BOLALARNI TASVIRIY FAOLIYATGA O'RGATISH USULLARI

Husanova Muhayyo

2-kurs magistranti

Ilmiy rahbar: ADPI katta o'qituvchisi

PhD. Qodirova Buzulayho Turg'unovna

Annotatsiya: Bolalarga rasm chizishga o'rgatish ancha erta yoshdan boshlanadi. Bu davr bolalarni tasviriy faoliyatga o'rgatish davri deyiladi. Bu davrda bolalarqalamni to'g'ri ushlashni, uni qog'oz yuzasiga chizishni asta-sekinlik bilan o'rganib boradilar lekin bu jarayonni bir o'zlari amalga oshirolmaydi shuning uchun tarbiyachi bolalarga qalamni qanday ushlash kerakligini urgatadi. Bundan tashqari bolalar tasviriy faoliyat mashg'ulotlarida asosan amaliy ish bajaradilar.

Kalit so'zlar: tasviriy faoliyat, aqliy rivojlanish, ijodiy qobiliyat, loy qurish-yasash, applikatsiya.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 29 dekabrda "2017-2021 yillarda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2707-sonli qarori ijrosini ta'minlashda bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash ta'lim tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlaridan tadbiq etish va ahloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish hamda ta'lim tashkilotlarining moddiy texnika bazasini va maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha 2017-2021 yillarga mo'ljallangan dasturda belgilangan vazifalarni amalga oshirish chora-tadbirlari ishlab chiqildi. Shunga ko'ra kelajagimiz davomchilari bo'lmish yosh tarbiyalanuvchilarga bilim olish ehtiyojini qondirish hamda uqishga bo'lgan qiziqish moyilliklarini shakillantirish, o'z fikrlarini qurmasdan aniq va erkin bayon qilishga urgatishni ta'minlashdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tasviriy faoliyat mashg'ulotlarini tashkil etishda tarbiyachining o'rni beqiyosdir. Shuning uchun tarbiyachi kerakli bilim va malakalarga ega bo'lishi lozim, albata buning uchun esa o'z ustida tinmay mehnat qilmog'i kerak. Tasviriy faoliyat bu-go'zallikdan nafosatdan dars beradigan estetik tarbiyaning maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim tarbiyasidagi muhim bo'lgan ilk bosqichlardan biridir. Bundan tashqari tasviriy faoliyat-asliga qarab va tasavvur bo'yicha buyumlar va o'yinchoqlarning rasmini chizishga hamda o'lchamini fazoviy joylanishi hamda ularda manzaralar go'zalligini tabiat anglashga o'rgatish zarur. Ayniqsa bu ishlarni tashkil etishda tarbiyachining o'rni beqiyosdir. Tasviriy faoliyat mashg'ulotlarida tarbiyalanuvchilarni tabiatga bo'lgan muhabbatini yanada rivojlantirish bo'yicha turli tuman o'yinlar yordamida urgatiladi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida katta yoshli tarbiyalanuvchilarni maktabda muvaffaqiyatli o'qib ketishlari uchun zarur bo'lgan vazifalar ham hal qilinadi.

Maktabgacha ta'lim tashkiloti katta yoshli tarbiyalanuvchilari tasviriy faoliyat mashg'ulotlari jarayonida fikrlarini analiz-sintez va takrorlash ko'nikmalari shakllana boradi. Shuningdek bu mashg'ulot davomida bolalar jamoada ishlash, o'z xati-harakatlarini boshqarishga harakat qiladi. Tasviriy faoliyat mashg'ulotlari jarayonida maktabgacha ta'lim katta yoshli bolalarni badiiy didini tarbiyalash hamda amaliy badiiy faoliyat va malakarini rivojlantirish va fikrlashini yoki fantaziyasini va tasavvur qilish qobiliyatini hamda qo'lning aniq harakatlari va barmoqlarning mayda motorikasini rivojlantirish kerak. Tasviriy faoliyat-bu bolalarni o'z oldiga qo'ygan maqsadlarini bajarishda tinmay mehnat qilishga undovchi faoliyat hisoblanadi. Bolalarda mehnat ko'nikmalarini o'stirish shuningdiki, tarbiyalash kerak, faqat navbatchilik orqali ba'zi bolalarda emas, balki, har bir bolada. Tasviriy faoliyat bolalarga estetik tarbiya berishning asosiy vositasi hisoblanadi. Har bir predmetning katta-kichikligini, rangini, shaklini, fazodajoylashishini ajratishni o'rgatadi. Maktabga bolalarni tayyorlashda tasviriy faoliyat katta ahamiyat kasb etadi. rasm, loy, qurish materiallari bo'yicha bilim, malakalarini egallash maktabda tasviriy faoliyat darslari va mehnat darslarini muvaffaqiyatli egallashlariga asos bo'ladi. Ularni o'quv faoliyatiga tayyorlaydi: pedagogni tinglashga, uning ko'rsatmalarini bajarishga o'rgatadi. Oldiga qo'yilgan vazifani hal etishda, uning asosiy va muhim hal etish yo'llarini izlab topish bu o'quv faoliyatning asosiy

sababchilaridan biridir. Tasviriy faoliyat jarayonida o‘z ishini nazorat qilib borish, maktabda vazifalarni bajarishda ham rol o‘ynaydi. Shuningdek bola tasviriy faoliyat jarayonida psixologik jihatdan ham tayyorlanib boradi. Bundan tashqari tasviriy faoliyat mashg‘ulotlarida qalam hamda mo‘yqalamdan erkin foydalanishga o‘z harakati va qo‘l kuchini idora etishga o‘rganadilar. Bu esa bolalardamalakani egallash hamda bolalarda qo‘lni yengil, va erkin bir tekisdagi harakat qilish xususiyatlarini rivojlantiradi. Tasviriy faoliyat mashg‘ulotlari tayyorlov guruhlarida birmuncha murakkablashadi sababi tayyorlov guruhi bolalari naturaga qarab rasm chizish yoki rasmlarni tasvirlashga nisbatan talablar oshadi va bu talablar o‘z navbatida maktab talabiga yaqin turadi. Naturaga qarab rasm chizishda ishning ketma ketligi ko‘rsatiladi va tayyorlov guruhi hamda kata guruhlarda o‘rganishning boshlang‘ich bosqichi amalga oshiriladi. Tarbiyalanuvchilar naturani qog‘ozga tushirishga, ketma-ketlikda bajarishga, kamchiliklarini to‘g‘rilashga harakat qiladilar. Shuningdek tasviriy faoliyat jarayonida bolalarturli xil material (qog‘ozdan tashqari mel va bo‘yoqlar) bilan ulaming o‘ziga xos xususiyatlari hamda ular bilan ishlash texnikasi bilan tanishadilar, Bu esa bolalarni aqlan o‘shishiga sabab bo‘ladi. Tasviriy faoliyat jarayonida bolalarda fikr yuritish operatsiyalari rivojlanishga imkon beradi va bu o‘z navbatida bolalarni oqilona o‘shishiga olib keladi. Bu jarayonda bolalarning nutqi rivojlanadi. Sensor tarbiyani amalga oshirishda tasviriy faoliyatining ahamiyati katta. Chunki bolalar predmetlar bilan uzviy bog‘lanadilar hamda ulaming o‘ziga xos sifatlari va shakli hamda rangi yoki katta-kichikligi bilan tanishadilar, ularni farqini, o‘xshashligini aniqlaydilar, bu esa bolalarni sensor tarbiyalashga, ko‘rgazmali, obrazli fikr yuritishga imkon beradi. Tasviriy faoliyat bolalarni axloqiy tarbiyalaydi. Chunki, bolalar o‘z ishlarida burning hayotimizda hamda jamiyatda bo‘layotgan voqea-hodisalarni aks ettiradilar va ulardan mamnun boladilar va hayajonlanadilar.

XULOSA VA MUNOZARA

Xulosa o‘rnida shuni aytishimiz mumkinki: tasviriy faoliyat jarayonida olgan malakalar bolalarni maktab hayotiga tezda kirishib ketishiga asos bo‘ladi. O‘z navbatida boshqa ta‘lim-tarbiyaviy ishlarining vazifalari bilan chambarchas bog‘liq. Tasviriy faoliyat mashg‘ulotlarini o‘tishda tarbiyachi bolalarning boshqa faoliyatlarida olgan bilimlarga

tayanadi. Bolalar tasvirlamoqchi bo‘lgan predmet haqida tasavvurga ega bo‘lsalar ular rasm va loy hamda applikasiya ishlarida samarali natijalarga erishish mumkin.

ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. Qodirova F.R, Qodirova R.M. Bolalar metodik ishlar. Darslik.2012.
2. Qayumova N. Makatgabcha pedagogika. T 2013.
3. Qodirova F. R. Maktabgacha ta'lim konsepsiyasi. T. 2013.
4. <https://gendocs.ru>
5. <https://n.ziyouz.com>
6. <http://www.genderi.org>

1	Maktabda kimyo fanin muammoli-integrativ o`qitish usullari Aytoreev Abdiganij Isaqbayevich Begmuratova Erkinay Kurbanbaevna	4
2	ЯЗЫК - КАК ОНТОЛОГИЧЕСКИ ВЕРНАЯ КАРТИНА БЫТИЯ В ФИЛОСОФИИ РАННЕГО ВИТГЕНШТЕЙНА Мустафаев Алимардон Алижонович	9
3	O'zbekiston va Koreya Respublikasi ta'lim sohasidagi hamkorlik Abdullayeva Zarnigor Xusanovna B.Xaynazarov	14
4	O'zbek tili. S.S.Hasanova	19
5	CHO'LPON IJODIGA SAFAR S.S.Hasanova	22
6	"Qo'rqma" asaridan olgan taasurolarim S.S.Hasanova	24
7	The problems in psychology Yulduz Mamadaminova	26
8	OLIV TA'LIMDA TALABALARNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINING O'ZIGA XOSLIGI Bahromova Shaira Ulug'bek qizi	29
9	IQTIDORLI BOLALAR BILAN ISHLASH TEKNOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH Boqiyeva Nozimaxon Qodirova Buzulayho Turg'unovna	33
10	KATTA YOSHDAGI BOLALARNI TASVIRIY FAOLIYATGA O'RGATISH USULLARI Husanova Muhayyo Qodirova Buzulayho Turg'unovna	38